

Oproep aan de lokale besturen

Grootouders voor het Klimaat (GvK) roept de Vlaamse lokale besturen op om zich bij de voorbereiding van de nieuwe gemeentelijke legislatuur 2025-2030 veel sterker te engageren om de klimaatcrisis aan te pakken. Er is veel wetenschappelijke kennis voorhanden die aangeeft dat de tijd dringt om doortastende maatregelen te nemen. De Grootouders zijn ervan overtuigd dat lokale besturen daarin een cruciale rol kunnen spelen.

Klimaat is geen dossier-zoals-een-ander. Het is een soort covid 5.0: een kwestie die nog decennialang op ieders agenda hoort te staan. Als geen ander zal ze het welzijn en de welvaart bepalen, en eigenlijk doet ze dat nu al volop.

Geert Buelens, auteur van 'Wat we toen al wisten'

De Vlaamse lokale besturen hebben in de huidige gemeentelijke legislatuur een belangrijke stap gezet voor het klimaatbeleid. 295 van de 300 gemeenten ondertekenden het **Burgemeestersconvenant 2030**. Daarvoor maakten die besturen een **Actieplan voor duurzame energie en klimaat (SECAP)**. Meer dan 200 besturen ondertekenden het **Lokaal energie- en klimaatpact (LEKP 1.0 en 2.0)**. Dat leidde tot een actieplan met doelstellingen en concrete acties op vier werven nl. twee op het vlak van adaptatie (*vergroening resp. ontharding*) en twee op het vlak van mitigatie (*hernieuwbare energie resp. koolstofvrije deelmobiliteit*). Er zijn trekkingsrechten en subsidies voor deze twee engagementen en er is een rapporteringstool voor beide, dat echter voorlopig mank loopt. Daardoor is de effectieve realisatiegraad nog moeilijk meetbaar.

Er werden lokaal klimaatplannen opgemaakt en een diversiteit aan concrete acties ondernomen. Het is goed dat er nu plannen zijn, maar in vele gevallen zijn deze documenten in een erg voorwaardelijke wijs geschreven (er zou, er kan, ...) zonder harde verbintenissen. In te veel gemeenten zijn grote onderdelen van de plannen nog niet effectief uitgevoerd. Een beperkt aantal gemeenten loopt voorop en levert zeer ernstige inspanningen om een doorgedreven klimaatbeleid op het terrein te realiseren, ook met een aantal innovatieve acties die veel verder gaan dan de maatregelen uit SECAP en LEKP.

De tijd dringt

We staan voor lokale verkiezingen (13 oktober 2024) en voor een nieuwe gemeentelijke legislatuur die loopt tot 2030. Het jaar 2030 is ook het jaar waarop volgens de engagementen die al werden aangegaan heel wat van de concrete doelstellingen moeten gerealiseerd zijn. Om die doelstellingen effectief te halen zal er veel meer moeten gebeuren. De concrete maatregelen blijven vaak nog hangen in beperkte ingrepen op individuele basis zonder een echt structurele aanpak. Er is al veel laaghangend fruit geplukt maar, om b.v. de CO₂-uitstoot effectief ten gronde te verminderen zullen veel zwaardere inspanningen moeten gebeuren en zal er ook meer moeten geïnvesteerd worden in collectieve acties (o.a. per bouwblok).

De Grootouders roepen de lokale bestuurders (en kandidaat-bestuurders en lokale partijen) op om forse stappen vooruit te zetten in de aanpak van de klimaatcrisis en de burgemeestersconvenanten onverkort te realiseren. *Klimaat is geen dossier zoals een ander.* Het is zo wezenlijk voor de toekomstige generaties dat uitstel niet te verantwoorden is en alle krachten moeten gebundeld worden om tot een rechtvaardige en sociale klimaattransitie te komen. Het gaat dan niet om een klimaatbeleid in een apart hokje maar om een geïntegreerde aanpak van de systeemcrisis op het terrein van mobiliteit, ruimtelijke ordening, natuurbehoud/beheer, landbouwbeleid, waterbeheer, energiebesparing, renovatie en energieneutraal maken van woningen en gebouwen, enz.

Deze integratie gaat verder dan de eigen gemeentegrenzen. Het lokale ecosysteem is groter dan de gemeente en vergt dus beleid op intergemeentelijke schaal. Veel van de beleidsthema's, die in deze tekst aan bod komen, zullen noodzakelijk in zo'n samenwerkingsverband aangepakt moeten worden.

Hieronder geven we een aantal aanzetten voor een doorgedreven klimaatbeleid. Eerst de structurele aanpak, met daarna voorbeelden van concrete maatregelen. Uiteraard moet in elke lokale situatie concreet gekeken worden hoe de aanpak structureel kan verbeterd worden.

Sociaal klimaatbeleid

De rode draad doorheen het klimaatbeleid is de essentiële sociale aanpak: aanpakken van energiearmoede, vervoersarmoede... Er is grote nood aan bijkomende maatregelen om het klimaatbeleid sociaal rechtvaardig te maken.

Voorbeelden:

- Extra inspanningen van lokale besturen op het vlak van sociale huisvesting: meer sociale woningen die voldoen aan de strengste energetische normen.
- Alle gemeentelijke subsidies en mechanismen (zoals rollend fonds, zie verder) voor isolatie/renovatie exclusief inzetten voor wie dat het meest nodig heeft. Het geld dat nodig is om dit op grote schaal te realiseren is van een dergelijke grootteorde dat het veel gericht moet aangewend worden. De Vlaamse premies bereiken vooral de betere middenklasse. Het lokale beleid kan zich dan vooral richten op de lagere inkomensgroepen.

Waterbeleid

Slechts 15 % van de gemeenten heeft een droogte- en hemelwaterbasisplan. De focus van een dergelijk plan moet gericht zijn op collectieve types van infrastructuur (van grote perceeleigenaars, buffergebieden, groen-blauwe netwerken) die een groter rendement geven dan allerlei beperkte particuliere acties. Een bundeling van collectieve acties op wijkniveau werkt mobiliserend voor de betrokkenheid en medeverantwoordelijkheid van de inwoners.

Op basis van een goed onderbouwd droogte- en hemelwaterbasisplan kunnen talloze maatregelen genomen worden om zowel watertekorten als wateroverlast te vermijden:

- scheiding van de opvang van zuiver regenwater en vervuild rioolwater (aanleg riolering en individuele behandelingsinstallaties (IBA))
- aanleggen van wadi's om regenwater zacht te laten infiltreren
- infiltratiestroken voor regenwater in nieuwe straten
- ontharding van publieke ruimten (schoolspeelplaatsen, verharde parkings, overbodige stukken straat, ...)
- subsidies voor het opbreken en beplanten van verharde oppervlakten in tuinen, terrassen en voortuinen van privéwoningen
- hergebruik van bemalingswater bij nieuwbouw
- parkings aanleggen met materialen die waterinfiltratie mogelijk maken
- op ambachtelijke zones en industrieterreinen ingrepen doen om regenwater te recupereren en water te hergebruiken

- verplicht opleggen van waterputten (opslag van regenwater); dit controleren en handhaven
- natuurgebieden veel meer gebruiken als opslagplaats voor water (bufferen en vasthouden van water)
- ruimte laten voor de natuurlijke loop van beken en rivieren
- verbod tot bouwen in waterrijke gebieden;
- enz.

Mobiliteitsbeleid

In lokale mobiliteitsplannen moet gekozen worden voor een drastische mobiliteitsshift (*modal shift*) en voor wijk- en buurtcirculatieplannen. Daardoor komt er op het openbaar domein opnieuw plaats voor de trage weggebruiker en het openbaar vervoer. Om effectieve resultaten te boeken moet de gemeente mee verantwoordelijkheid nemen in het regionaal vervoersplan.

Concrete mogelijkheden:

- Het STOP-principe consequent toepassen: voorrang voor stappers en trappers, dan openbaar vervoer en ten slotte privé-vervoer. Dit is geen beleid tegen de auto, maar een herstel van een verantwoord evenwicht tussen de verschillende gebruikers van het openbaar domein, dat nu veel te bevoorrecht en eenzijdig wordt ingericht ten voordele van het (snelle) autoverkeer.
- Bredere voet- en fietspaden, veel meer fietspaden en fietsstraten.
- Zone 30 veralgemenen in stads- en dorpskernen en in woonwijken en buurten.
- Trage wegen herwaarderen, herinrichten en extra aanleggen.
- Smallere straten met meer ruimte voor trage weggebruikers.
- Laadpalen aanbieden.
- Het lokale openbaar vervoer (het vroegere stads- en streekvervoer) versterken door een gezamenlijke mobiliteitsvisie te ontwikkelen in de vervoersregio. Daarmee kan men ingrijpen op de vervoersarmoede.
- Het comfort verbeteren van overstapplaatsen voor openbaar vervoer (*hoppinpunten*);
- Het gebruik van (elektrische) deelauto's en (elektrische) deelfietsen (bakfietsen, steps) organiseren en faciliteren (deelmobiliteit). Gemeenten kunnen zelf inzetten op deelwagens door bv. dienstwagens in het weekend en 's avonds als deelwagens beschikbaar te stellen.
- Parkeren verplichten en mogelijk maken in randparkings (met materialen die waterinfiltratie mogelijk maken).

- Aangepast vervoer voor minder-mobiele mensen veralgemenen.
- Collectief vervoer naar bedrijfsparken organiseren.
- Een eco-ruimte in stad of dorp organiseren voor de aflevering van pakjes (om het vervoer te beperken).
- De bevoorrading van winkels anders organiseren (slimme stadsdistributie).
- Een routenetwerk voor vrachtvervoer ontwerpen, invoeren en handhaven.
- Gemotoriseerde verplaatsingen van medewerkers van het lokaal bestuur beperken tot elektrische fietsen of steps (en slechts uitzonderlijk auto's).
- Sensibiliseringsacties om korte verplaatsingen met de fiets of te voet te maken.
- enz.

Ruimtelijke ordening

Het vergunningenbeleid moet gericht zijn op het maximaal behouden en verbeteren van de open ruimte. Dat betekent ook kiezen voor een veel consequentere handhaving van vergunningsregels. Soms moet men ook vroegere beslissingen over planologische bestemmingen durven te evalueren en herzien.

Mogelijke concrete maatregelen:

- Zowel in steden als in dorpen is het nodig om de kernen te versterken (verdichten) en het aansnijden van open ruimte te vermijden;
- Meer inzetten op een structureel planningsbeleid: opmaken van RUP's en stedenbouwkundige verordeningen met richtlijnen (zoals: niet de hele kavel volbouwen maar voldoende ruimte voor tuin en groen, afhankelijk van de ligging en de grootte van de kavel; regels voor de inplanting van de woningen zodat maximaal zonlicht-inval mogelijk is; verplichtingen tot aanleg van groenruimte bij verkavelingen in kernen; waterputten verplichten; gebruik van hernieuwbare energiebronnen verplichten ...)
- Bij de heraanleg van het openbaar domein (straten, pleinen, ...) de aanplanting van groen en bomen structureel opnemen (dat werkt als een natuurlijke airco) en meer plaats maken voor collectieve ontmoetingsruimten.
- De visie op mobiliteit (zie vorig punt) integreren in de ruimtelijke planning.
- In de plaats van altijd te kiezen voor nieuwbouw, kunnen bestaande 'zwevende' en/of 'leegstaande' ruimtes vaak beter gebruikt of geïntegreerd worden (ecologisch ruimtegebruik);
- Tuinstraten aanleggen en *tuinrangers* inzetten.
- Verspreide bebouwing tegengaan.

- De open ruimte herwaarderen, verzorgen, onderhouden, ... (zie verder bij natuurbeheer)
- enz.

Energiebeleid

Dit is de belangrijkste sector om de CO₂-reductie effectief te halen. Noodzakelijk is het om een (inter)lokale ontzorgingsstrategie voor woningrenovatie te ontwikkelen en structureel te investeren in hernieuwbare energie: collectieve oplossingen voor warmtenetten uitwerken, inzetten op windenergie. De gemeente (en de subregio) moeten de regie voeren met bewoners, bedrijven, verenigingen, buurt- en wijkcomités om deze structurele omslag te realiseren.

De concrete mogelijkheden zijn legio:

- Eerst en vooral het voorbeeld geven in de eigen lokale overheidsinfrastructuur (gemeentehuis, cultureel centrum, sportcentra, gebouwen technische dienst, wijk- en buurthuizen, woonzorgcentrum, serviceflats, assistentiewoningen, scholen, het politiegebouw, het OCMW-gebouw, voetbalkantines, sportstadions...). Alle gebouwen screenen op watergebruik, energiegebruik (gas en elektriciteit), afvalverwijdering... en maatregelen nemen om energieverbruik te voorkomen en te verminderen (driedubbel glas, muren isoleren, inplanting gebouwen vanuit energie bekijken, zonnepanelen, groendaken, warmtepompen, geen wegwerpcatering, drastisch verminderen van printen van teksten, hergebruik van materialen, ledverlichting, duurzaam aankoopbeleid, ontharding...). Daarbij kan samengewerkt worden met energiecoöperaties die middelen (eigen en subsidies) kunnen inzetten om meer hernieuwbare energie in te zetten in de gemeentelijke infrastructuur.
- Sensibiliseren van de inwoners om werk te maken van isoleren, energetische renovatie, informeren over premies, energiecoaching aanbieden, energiescans subsidiëren... Uit ervaring blijkt dat dit zeer moeizaam werkt en dat de vele woningen uit de jaren 60 absoluut niet voldoen aan de noodzakelijke energienormen. Daarenboven speelt hier het Mattheüseffect: vooral meer bemiddelde inwoners maken gebruik van de vele premies, minder kapitaalkrachtige inwoners beschikken meestal over te weinig middelen om deze ingrepen te financieren. Hiervoor moeten meer collectieve systemen opgezet worden. Enkele mogelijkheden:
 - ✘ Samenwerken met ASTER n.v. voor de aanleg van zonnepanelen op sociale woningen in de gemeente. ASTER heeft als doelstelling toegang tot hernieuwbare energie te verschaffen aan sociale huurders en energiearmoede aan te pakken (netto-besparing op de energiefactuur van de sociale huurders). Ze realiseert dat door massaal zonnepanelen te plaatsen op bestaande sociale

huisvestingswijken. ASTER wil haar werkterrein in de toekomst ook uitbreiden naar andere wijken en buurten.

- ✘ Organiseren van *one-stop-shop* op het niveau van de stad of de (sub)regio (intercommunale). De shop biedt aan een wijk, buurt, straat, flatgebouw allerlei diensten aan om een energierenovatieproject effectief te realiseren (overleg, advies, financiering, coördinatie, ...): energiecentrale, energiehuis, lokale energiegemeenschappen... Ontzorging vooral voor kansarme inwoners is absoluut nodig;
- ✘ Rollend fonds voor energetische renovatie. Goedkope, langlopende energieleningen ter beschikking stellen van inwoners voor de energetische renovatie van hun woning. De terugbetaling van de leningen vloeit terug naar het fonds zodat steeds andere woningeigenaars een beroep kunnen doen op de lening (vandaar 'rollend fonds'). Voor de laagste inkomens kan men de rente zeer laag (of tijdelijk op nul) houden;
- ✘ Een gemeentelijk subsidiereglement voor burgers die deelnemen aan energetische renovatieprojecten in hun buurt. Met een aanbod aan projectbegeleiding en een verdubbeling van de toelage als men de woning te huur aanbiedt via de woonmaatschappij (cfr. systeem van sociaal verhuurkantoor).
- Op basis van de opmaak van een warmtezoneringskaart nagaan waar de meest geschikte warmtetechnologie per wijk kan gerealiseerd worden. Op basis van een heldere visie potentiële zones aanduiden voor hernieuwbare energie. De opmaak van een windplan met aanduiding van plaatsen waar windturbines kunnen geplaatst worden. Samenwerking met burgergroepen en energiecoöperaties is nodig om het draagvlak te vergroten en drempels inzake vergunningen e.d. mogelijk gemakkelijker te overstijgen;
- Nagaan waar collectieve warmtenetten kunnen aangelegd worden. Diverse energiebronnen zijn aan te wenden (aquathermie, geothermie, zonne-energie, ...). Hierbij is ondersteuning door gespecialiseerde studie bureaus (qua technieken) en streekorganisaties (qua participatie-begeleiding en financiering) nodig.

Natuur- en landbouwbeleid

Natuurherstel moet onze omgeving veel klimaatrobuuster maken en de biodiversiteit verhogen. Grondige omschakeling van het landbouwbeleid.

Een geheel van maatregelen is nodig:

- In het stukje over waterbeleid staan al enkele maatregelen om de bestaande natuur veel meer in te zetten voor het bufferen en vasthouden van water
- Bosuitbreiding (en ook echte compensatie voor boskap, optreden tegen illegale kap)

- Ecologisch bermbeheer en verbod op gebruik van pesticiden
- Een samenhangend netwerk van parken, bos en natuurgebieden realiseren
- Opnieuw meanderende waterlopen met natuurlijke oevers
- Wetlands herstellen voor koolstofopslag
- Streekeigen beplanting met bomen, hagen, geveltuinen (o.a. door samenaankoopprojecten)
- Lokale projecten opzetten om zwerfvuil te verzamelen, maar ook te vermijden. Proefprojecten voor statiegeld
- Sluikstorten bestraffen;
- Duurzaam afvalbeleid (recyclage; circulair hergebruik van materialen...)
- enz.

Een lokaal bestuur kan ook sterke impulsen geven aan een agro-ecologische en klimaatvriendelijke landbouw en een lokale voedselstrategie door:

- eigen gemeentelijke gronden in te zetten voor de landbouwtransitie in samenspraak met landbouwers en burgers
- erosiebedrijfsplannen op te maken
- korteketenprojecten uit te werken met alle betrokkenen (gekoppeld aan een duurzaam gemeentelijk aankoopbeleid)
- duurzame landbouw te steunen o.a. door vergunningen voor markten te koppelen aan duurzaamheidsvoorwaarden
- burgers en scholen te stimuleren naar een meer plantaardig dieet
- enz.

Bestuurlijke aanpak

Maak een operationeel plan op voor de periode 2025-2030, met concrete doelstellingen en te halen resultaten. In het plan worden de prioriteiten bepaald, de financiering vastgelegd (eigen middelen en subsidies), de participatie van betrokkenen uitgewerkt. Ook wordt er in een meetinstrumentarium voorzien om de effecten van de maatregelen te toetsen, er worden evaluatiemomenten opgenomen en in bijsturing voorzien.

Zoals al ter sprake kwam, is klimaatbeleid geen aparte sector maar een transversaal thema dat een organisatiebrede aanpak in het lokaal bestuur nodig heeft. Het is geen zaak van alleen de schepen voor klimaat en de klimaatambtenaar. Het moet gedragen worden door de gemeenteraad, het schepencollege en de hele gemeentelijke organisatie. Draagvlak zoeken bij de bevolking is even essentieel.

Het lokaal bestuur kan dat niet alleen. Er moet structurele samenwerking gezocht worden met lokale en regionale partners: de lokale wijk- en buurtcomités, actiegroepen, fietsersbond, natuur- en milieuverenigingen en armoedeorganisaties, individueel geëngageerde burgers, landbouwers, energiecoöperaties... Er is samenwerking nodig met de buurgemeenten, met de vervoersregio, met de intercommunale, met de woonmaatschappij... Om draagvlak te creëren is een permanente lokale **Overleggroep Klimaatbeleid** nodig en projectmatig intensief overleg met betrokken burgers (*cocreatie*). De lokale besturen moeten zelf in hun BBC-cyclus (*Beheers en Beleidscyclus*) concrete doelstellingen formuleren, klimaatprioriteiten vastleggen en in hun financiële meerjarenbegroting extra middelen uittrekken voor het klimaatbeleid.

Op het terrein is er al wel wat gebeurd maar het lokale bestuur moet vaak tegen de stroom in roeien, wat niet evident is: dit vraagt doorzettingsvermogen en durf van het bestuur om tegen behoudsgezindheid en lethargie bij een deel van de bevolking in te gaan. Lokale bestuurders hebben de plicht om voorop te lopen en hun inwoners mee te trekken in dit belangrijke veranderingsproces. Dat bestuurders stil zouden zitten in deze materie is niet te verantwoorden: ze moeten hun verantwoordelijkheid opnemen en zelf draagvlak creëren bij de inwoners (in de plaats van telkens te zeggen dat er geen draagvlak voor bestaat). Klimaatontkenners en klimaatvertragers zijn er altijd en krijgen vaak te veel speelruimte. Verantwoordelijke bestuurders gaan daartegenin.

Vlaamse steun is onontbeerlijk

De klimaatproblematiek is zo essentieel voor de toekomstige generaties (onze kinderen en kleinkinderen) dat dit niet zomaar op de lokale besturen alleen kan afgewenteld worden. De wil is vaak ter plaatse aanwezig maar **er zijn meer mensen en middelen en een structurele aanpak nodig**. Support, ontzorging, middelen en steun voor de lokale besturen zijn meer dan ooit nodig, want daar zal deze fundamentele verandering heel concreet moeten gebeuren.

De Vlaamse overheid moet meer middelen vrijmaken:

- Zo kunnen lokale besturen meer gespecialiseerde omgevings- en klimaat-ambtenaren en stadsecologen aanwerven
- Ze kunnen een degelijk registratie- en meetinstrument aanbieden zodat de lokale besturen op een eenvoudige wijze hun resultaten kunnen ingeven, raadplegen en vergelijken met andere gemeenten (een aangepast LEKP-systeem)
- Er moeten meer Vlaamse, federale en Europese middelen naar het lokale klimaatbeleid vloeien. Innovatieve lokale financieringsfondsen moeten beter ondersteund worden: rollend fonds, klimaatfonds, renovatiefonds... Om energie-gemeenschappen, wijkrenovatieprojecten effectief te realiseren is veel meer juridische en financiële ondersteuning van Vlaanderen nodig (en niet alleen in een stedelijke context)

- Er moeten juridische mogelijkheden gecreëerd worden om een **Lokaal Klimaatbedrijf** op te richten: het lokale bestuur bundelt en financiert (samen met lokale actoren (bedrijven, verenigingen, ...) een groot deel van de klimaatmaatregelen in een coöperatieve vennootschap

Conclusie: de hoogste tijd voor een moedig beleid

Als de wetenschap ons iets leert, dan is het wel dat we geen tijd te verliezen hebben om klimaatverstoring aan te pakken. Grootouders voor het Klimaat gelooft dat de lokale besturen hierbij een cruciale rol te vervullen hebben. Zij staan kort genoeg bij de burger om te begrijpen wat er lokaal leeft. Zij hebben belangrijke hefboomen in handen om het tij te keren. Deze oproep richt zich met aandrang tot de lokale bestuurders, de kandidaat-bestuurders en de lokale partijen om forse stappen vooruit te zetten in de aanpak van de klimaatcrisis. Zij horen bij de laatste generatie die hier iets aan kan doen.

GvK hoopt dat deze nota ieder van hen kan inspireren om een doortastend klimaatbeleid te realiseren.

Grootouders voor het Klimaat (GvK), 12 oktober 2023
grootoudersvoorhetklimaat.be/kies2024/
info@grootoudersvoorhetklimaat.be

Contact:

vzw Grootouders voor het Klimaat

Website: grootoudersvoorhetklimaat.be

Contact voor deze campagne: kies2024@grootoudersvoorhetklimaat.be

Bernard Hubeau, co-voorzitter: info@grootoudersvoorhetklimaat.be

Hugo Van Dienderen, co-voorzitter: info@grootoudersvoorhetklimaat.be

Perscontact: pers@grootoudersvoorhetklimaat.be

| vzw Grootouders voor het Klimaat | Kerkstraat 58 2640 Mortsel | vzw: 0753.407.116 RPR Antwerpen |